

Arbetet mot rasism mot samer

Utdrag ur regeringens handlingsplan
mot rasism och hatbrott

Inledning

Den 12 december 2024 beslutade regeringen om en handlingsplan mot rasism och hatbrott. Med tydliga mål för arbetet och bättre förutsättningar för myndigheterna att uppnå dem, ska handlingsplanen ge förutsättningar för att arbetet på området blir träffsäkert, utvärderingsbart och långsiktigt.

Handlingsplanen lägger grunden för att arbetet mot rasism och hatbrott ska ske brett och samlat samtidigt som generella insatser mot rasism behöver kompletteras med riktade insatser som synliggör och motverkar specifika former av rasism. Utifrån den kunskap som finns i dag om förekomsten av rasism i Sverige har handlingsplanen särskilt fokus på antimuslimsk rasism, antisemitism, antisvart rasism, antiziganism och rasism mot samer. Alla dessa former av rasism har inverkan på människors livsvillkor men de härstammar från olika historiska processer vilket påverkar hur de tar sig uttryck i Sverige i dag och i en del fall hur de bör bekämpas.

Här sammanfattas handlingsplanen med fokus på hur regeringen arbetar mot rasism mot samer. För att få en bild av hela arbetet mot rasism behöver handlingsplanen läsas i sin helhet. I den finns bl.a. beskrivningar av vilka strukturer som stödjer arbetet, en mer omfattande lägesbeskrivning som bl.a. inkluderar rekommendationer som lämnats till Sverige av olika internationella övervakningsorgan, samt en redogörelse för identifierade behov och det arbete som för närvarande genomförs på området.

Utgångspunkter

De senaste årens arbete utifrån den nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott har bidragit till mer kunskap om hur rasism på olika sätt fortsätter utgöra en utmaning inom flera samhällsområden. Även om många insatser har genomförts för att förebygga och motverka rasism kvarstår behovet av ett fortsatt samlat och målmedvetet arbete.

I juni 2023 presenterade Statskontoret en analys av den nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott. Analysen visade att planen har gett ett mervärde men också att det finns

behov av att utveckla strukturen för arbetet. Det behövs bl.a. mer konkreta och tydliga mål för vad arbetet mot rasism ska leda fram till och bättre förutsättningar för myndigheterna att uppnå dessa för att arbetet ska ge resultat.

När arbetet med att ta fram handlingsplanen påbörjades hösten 2023 fanns mycket kunskap och erfarenheter från tidigare insatser på området. Dessa har genererat rapporter om hur olika former av rasism tar sig uttryck i bl.a. hatbrott och diskriminering. Dialoger med civila samhället om människors utsatthet för olika former av rasism och behov av åtgärder har genomförts regelbundet sedan 2016. En konsultation om handlingsplanen har också genomförts med Sametinget i enlighet med lagen (2022:66) om konsultation i frågor som rör det samiska folket. Rapporter och granskningar från internationella övervakningsorgan för mänskliga rättigheter har också utgjort viktiga underlag i arbetet med handlingsplanen.

Handlingsplanens inriktning

Mål och delmål

Det övergripande målet med handlingsplanen mot rasism och hatbrott är ett samhälle fritt från rasism.

Utmaningar med olika uttryck för rasism finns i hela samhället och kräver insatser av en mängd aktörer inom ett stort antal områden. Samtidigt är det viktigt att de insatser som genomförs också ger resultat. Samhällets resurser bör samlas där de gör mest nytta både i förhållande till de behov som bl.a. människor som utsätts för rasism ger uttryck för, och utifrån vad som ger bäst förutsättningar att göra skillnad. Arbetet bör skapa förutsättningar för att den kunskap som tagits fram används av berörda aktörer. Handlingsplanen bör därför bidra till ett träffsäkert, utvärderingsbart och långsiktigt arbete mot rasism och hatbrott.

Det övergripande målet med handlingsplanen är ett samhälle fritt från rasism.

För att åstadkomma sådana resultat genomförs arbetet i handlingsplanen primärt inom fyra fokusområden: Skola, Rättsväsende, Vårld och offentliga verksamheter och Arbetsliv. Till vart och ett av dessa kopplas ett delmål mot vilket arbetet ska följas upp. Att fokus ligger på dessa områden hindrar inte att viktiga insatser genomförs inom andra delar av samhället.

Samhällets utmaningar med rasism grundar sig ofta på skeenden långt tillbaka i historien och kräver också uthålliga insatser framåt. Handlingsplanen

Fyra fokusområden:

- Skola
- Rättsväsende
- Vårld och offentliga verksamheter
- Arbetsliv

ska därför lägga grunden för ett långsiktigt arbete. Under varje fokusområde pekas ett antal myndigheter ut som bedöms vara särskilt viktiga för att uppnå respektive delmål. Dessa myndigheter är viktiga för att de antingen bidrar med att ta fram ny relevant kunskap eller för att de bidrar till att förebygga och motverka rasism och hatbrott genom andra insatser.

Särskilt utpekade myndigheter:

Arbetsmiljöverket, Brottsförebyggande rådet, Diskrimineringsombudsmannen, Forum för levande historia, Polismyndigheten, Statens skolverk och Socialstyrelsen.

Samordning

För att bidra till att arbetet inom handlingsplanen sker samlat med sikte på utpekade mål, att involverade aktörer hålls informerade om det arbete som genomförs, och att såväl resultat som behov av justeringar i arbetet uppmärksammas, behövs en funktion för samordning och uppföljning.

Forum för levande historia får i uppdrag att samordna och följa upp handlingsplanen. I uppdraget ingår att regelbundet genomföra erfarenhets-,

kunskaps- och informationsutbyten främst mellan myndigheter och skapa förutsättningar för samverkan i relevanta frågor som rör rasism och hatbrott. Myndigheten ska även följa upp arbetet med handlingsplanen, bl.a. genom dialog med de myndigheter som nämns ovan.

Ett samlat grepp med riktade insatser

Inriktningen för handlingsplanen är att genomförandet av arbetet mot rasism och hatbrott ska ske brett och samlat samtidigt som det är viktigt att särskilt fokusera på olika former av rasism för att fånga upp olika gruppers utsatthet och öka insatsernas träffsäkerhet. Oavsett vem det riktas mot och vem det kommer ifrån är rasism eller liknande fientlighet aldrig acceptabelt.

Att det finns både likheter och skillnader mellan dessa former av rasism synliggjordes i dialoger med civilsamhället som genomfördes i arbetet med att ta fram de åtgärdsprogram mot afrofofi, antisemitism, antiziganism, islamofobi och rasism mot samer som beslutades 2022. Flera företrädare för civilsamhället lyfte fram behovet av ökad kunskap om hur respektive form av rasism kan ta sig uttryck i dag och av olika strategier för att motverka dem. Samtidigt utpekades vissa verksamheter, t.ex. inom rättsväsendet eller skolväsendet, som särskilt viktiga i arbetet oavsett vilken form av rasism det handlade om. Att arbetet med att förebygga och motverka olika former av rasism kan behöva bedrivas samlat är därutöver i linje med önskemål från många myndigheter och andra berörda verksamheter om att regeringens styrning av tvärssektoriella frågor bör samordnas för att underlätta genomförandet av insatser.

Åtgärdsprogrammen mot olika former av rasism som innehåller åtgärder för perioden 2022–2024 syftar till att öka kunskapen om och motverka dessa former av rasism. Behovet av kunskapshöjande och andra insatser för att motverka olika specifika former av rasism kvarstår även därefter. Det mest ändamålsenliga för att understödja en samlad och tydlig styrning på området med fokus på måluppfyllelse, är en handlingsplan som tar ett helhetsgrepp om arbetet och samtidigt synliggör olika former av rasism och de särskilda utmaningar, behov och åtgärder som kopplas till dem. Åtgärdsprogrammen tas nu vidare och integreras i handlingsplanen. Handlingsplanen lägger därmed grunden för att det riktade arbetet mot olika former av rasism ska fortsätta med samlad kraft. Detta arbete går hand i hand med det integrationspolitiska målet.

Handlingsplanen lägger grunden för att det riktade arbetet mot olika former av rasism ska fortsätta med samlad kraft.

Begreppet rasism mot samer

Nedan redogörs för vilken innebörd begreppet rasism mot samer har i handlingsplanen med exempel på hur denna form av rasism kan ta sig uttryck utifrån hur olika begrepp används och diskuteras inom forskarsamhället. I avsnittet lägesbeskrivning ges en mer utvecklad redogörelse för kunskap som finns om denna form av rasism i Sverige i dag utifrån olika forskningsstudier, rapporter och andra underlag.

Rasism mot samer drabbar personer som är eller antas vara samer och har förekommit i Sverige under lång tid. Statens förda politik och dess konsekvenser, i form av bl.a. påtvingad assimilering, segregation och tvångsflyttningar, påverkar samers livsvillkor än i dag. Den rasism som samer blir utsatta för kan enligt viss forskning ha kopplingar till rasistiska idéer med ursprung i rasbiologiska föreställningar, och kan spåras till den svenska statens ökade anspråk i norra Sverige som inleddes redan på medeltiden.

Rasism mot samer kan också böttna i fördomar och okunskap om samisk historia och kultur. Den kan ta sig uttryck i att samer blir utsatta för kränkande behandling, nedlåtande rasistiska kommentarer eller diskriminering. Risken att utsättas för rasism och hatbrott kan leda till att vissa samer väljer att dölja sin samiska identitet.

Rasism mot samer kan också ta sig uttryck i gärningar mot renar, då renen ofta upplevs som tätt sammankopplad med samisk kultur. Det förekommer t.ex. att renar medvetet hetsas, körs över med skotrar eller skjuts ihjäl som ett uttryck för hat mot samer. Utöver brott som involverar renar utsätts

även personer som verkar inom rennäringen för hot och olika former av skadegörelse. De samer som visar sin samiska identitet tydligt, renskötande samer och de med samiska namn är mest utsatta för rasism och hatbrott.

Lägesbeskrivning

I dialoger med företrädare för samiska organisationer framkommer att rasism mot samer kan yttra sig i form av sabotage, glåpord och kränkningar. Rapportering i riksmidier och sociala medier, ofta i samband med att mark- och rennärringsfrågor uppmärksammas, uppges leda till ökat hot och hat. Det har framhållits att de som uttrycker sin samiska identitet tydligt, renskötande samer och personer med samiska namn är mest utsatta. Dialogen med samiska företrädare har även gett en bild av att rasism mot samer bl.a. tar sig uttryck i gärningar mot renar och att det finns problem med att dessa brott inte alltid markeras som hatbrott, vilket osynliggör dessa som eventuella hatbrott. Samiska företrädare vittnar om att det upplevs som att rättsväsendet nedprioriterar dessa utredningar. Det har också framkommit att samer sällan anmäler brott vilket enligt samiska företrädare beror på att de som anmäler upplever sig bemötas med misstro och okunskap, att många känner sig rättslösa, och att andelen anmälningar som leder till lagföring är liten.

En undersökning genomförd av Folkhälsomyndigheten (2023) visar att en större andel samer än befolkningen i övrigt uppger att de under de senaste 3 månaderna blivit bemötta eller behandlade så att de känt sig kränkta (26,2 procent jämfört med 18,1 procent).

Bilden bekräftas bl.a. av en studie från Brå (2024) om hatbrott mot samer i vilken det framgår att hat och rasism mot samer förekommer i olika typer av miljöer och sammanhang. Det kommer till uttryck i skolan, på arbetsplatsen, i hemmiljö, på offentliga platser och på nätet. Något som särskiljer hatbrott mot samer från andra hatbrottsmotiv är att brotten oftare begås inom mindre samhällen, och att gärningspersonen i större utsträckning är någon som

den utsatta känner. Verbala påhopp sker ansikte mot ansikte, via telefon och sociala medier genom exempelvis riktade meddelanden till unga samer. Grovheten varierar från kränkande beskrivningar av samer till grövre rasistiska tillmälen, hot och våldsbrott. Även om vem som helst med en samisk identitet kan utsättas, framstår risken att utsättas som större för dem som bär tydliga samiska attribut i form av kläder eller namn som är identifierbart samiska. Risken att utsättas för hatbrott och andra uttryck för rasism leder också till att vissa väljer att dölja sin samiska identitet. Det kan ta sig uttryck i att undvika att bära samiska klädesplagg offentligt, eller att inte berätta om sitt samiska ursprung i skolan eller på arbetsplatsen.

Verbala påhopp sker ansikte mot ansikte, via telefon och sociala medier genom exempelvis riktade meddelanden till unga samer

I intervjuerna lyfts fram att samer inom renskötarfamiljer kan vara särskilt utsatta för hatbrott. Många av brotten involverar renar och består av olika typer av händelser. Från smitning vid renpåkörning och hundar som jagat eller attackerat renar, till renar som medvetet körts över med skottrar eller skjutits.

Åtgärder

I detta avsnitt finns exempel på regeringens beslutade åtgärder inom ramen för handlingsplanens fyra fokusområden, dess delmål och andra generella åtgärder som berör alla fyra fokusområden.

Generella åtgärder

Rasism i digitala miljöer

Kunskapen om förekomsten av rasism på nätet har ökat de senaste åren. FOI har tagit fram kunskap som synliggör hur rasism är ett mycket centralt tema i antidemokratiska extremismmiljöer och hur rasism fungerar både mobiliserande och sammanhållande för sådana miljöer. Det finns behov av ytterligare kartläggningar för att kunna göra verktyg och insatser för att förebygga rasism mer träffsäkra.

Åtgärder:

- Totalförsvarets forskningsinstitut har från och med 2022 ett permanent uppdrag att genomföra kartläggningar och analyser av våldsbejakande extremism och rasism i digitala miljöer.
- Mediemyndigheten ska under 2024 och 2025 genomföra en bred och långsiktigt hållbar nationell satsning för att stärka befolkningens medie- och informationskunnighet (MIK). Uppdraget ska genomföras i samverkan med nätverket MIK Sverige.

Arbete på lokal och regional nivå

För att uppnå målet om ett samhälle fritt från rasism måste arbetet bedrivas på såväl nationell som regional och lokal nivå. Även om handlingsplanen främst syftar till att skapa en struktur för det nationella arbetet mot rasism och hatbrott är det viktigt att dess åtgärder tar hänsyn till utmaningar och behov som olika verksamheter på lokal och regional nivå upplever. Det är också viktigt att skapa förutsättningar för att den kunskap och de verktyg som tas fram av nationella myndigheter kan nå ut och användas

av verksamheter inom kommuner och regioner.

Åtgärder:

- Länsstyrelserna ska inom ramen för sitt uppdrag att stödja kommuner och regioner i arbetet med mänskliga rättigheter redogöra för hur arbetet mot olika former av rasism, däribland antisemitism, kan inkluderas i arbetet.

Stöd till och dialog med civilsamhället

Det arbete som organisationer inom civilsamhället bidrar med i arbetet mot rasism och hatbrott är centralt. Hos civilsamhället finns ofta såväl kunskap och engagemang som förutsättningar för att nå de som drabbas av rasism. Det är därför viktigt att på olika sätt förstärka möjligheterna att ta vara på denna resurs.

Åtgärder:

- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor fördelar årligen medel till verksamheter som motverkar eller förebygger rasism eller liknande former av intolerans.
- Regeringen avser att fortsätta dialogen med civilsamhället inom ramen för handlingsplanen. I dessa dialoger ska barns och ungas situation och erfarenheter särskilt uppmärksammas och beaktas.

Forskning och annat kunskapsunderlag

De senaste åren har forskningsrapporter, redovisningar från myndigheter och undersökningar från civilsamhället bidragit till ökad kunskap om förekomsten av olika former av rasism och hatbrott och dess konsekvenser för människor.

För att arbetet på området ska kunna utvecklas med hänsyn till utmaningar i samhället men också kunna följas upp och utvärderas, behövs både fördjupad kunskap på vissa områden och kunskap som möjliggör jämförelser över tid.

Åtgärder:

- Forum för levande historia ska genomföra en studie om intolerans i den svenska befolkningen. Studien ska omfatta attityder till och föreställningar om utsatta grupper såsom afrosvenskar, judar, muslimer, romer och samer.
- Vetenskapsrådet ska i samråd med Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte) fortsätta utlysa medel för ett nationellt forskningsprogram om rasism.

Skola

Skolan ska förebygga och bemöta rasism med kunskap och aktiva insatser.

Delmålet för fokusområdet Skola är:

Lärare och annan personal inom skolan har fått bättre kunskap och verktyg för att kunna förebygga och motverka rasism.

Åtgärder:

- Forum för levande historia ska genomföra en studie av svenska skolelevers attityder kring intolerans. Studien ska även bidra till ökad kunskap om ungdomars upplevda utsatthet för olika former av rasism och intolerans.
- Statens skolverk ska tillsammans med Forum för levande historia vidareutveckla och följa upp verktyget för systematiskt arbete med demokratistärkande insatser i skolväsendet, folkbildningen och inom andra delar av

- utbildning för vuxna. Syftet är att motverka nutida uttryck för antisemitism och andra former av rasism. Verktyget ska anpassas så att det kan användas i förskola, förskoleklass, anpassad grundskola och anpassad gymnasieskola. Myndigheterna ska erbjuda målgruppsstöd i arbetet med verktyget och arbeta utåtriktat för att nå fler förskolor och skolor, i synnerhet sådana förskolor och skolor som särskilt är i behov av arbete med verktyget.
- Forum för levande historia ska erbjuda fortbildning och kunskapshöjande insatser om olika former av rasism i historien och i dag till skolans personal och andra relevanta yrkesgrupper inom offentlig verksamhet.

Rättsväsende

Hatbrott ska bekämpas oavsett var de förekommer.

Delmålet för fokusområdet Rättsväsende är:

En större andel av de hatbrott som begås ska anmälas, utredas och lagföras.

Åtgärder:

- Polismyndigheten ska fortsätta utveckla dess arbete med att utreda och lagföra personer för hatbrott och andra brott som hotar demokratin, dels arbetet mot it-relaterade hatbrott och andra brott som hotar demokratin. Polismyndigheten ska även ha kontinuerlig dialog och samarbete med grupper som upplever sig utsatta för hatbrott.
- Brottsoffermyndigheten ska ta fram och sprida information till de som riskerar att utsättas eller har utsatts för hatbrott. Arbetet ska inkludera insatser riktade till verksamma inom myndigheter och civilsamhället som möter personer utsatta för hatbrott med

olika motiv. Utgångspunkten för arbetet är att det ska få fler att polisanmäla händelser som kan vara hatbrott.

- Brottsoffermyndigheten ska följa upp vad informationsinsatserna från tidigare uppdrag (Ku2020/01463, Ju2021/03329) har inneburit för personer som har utsatts för brott på nätet. Myndigheten ska utveckla informationsinsatser och kunskap om internet som brottsplats samt om näthatets omfattning och mekanismer.
- Åklagarmyndigheten ska inom ramen för pågående arbete inrätta ett digitalt nätverk med utpekade hatbrottsåklagare för att förbättra förutsättningarna att identifiera och hantera utmaningar på området och sprida relevant information vidare i organisationen.

Välfärd och offentliga verksamheter

Offentliga verksamheter ska motverka diskriminering och verka med respekt för alla människors lika värde.

Delmålet för fokusområdet Välfärd och offentliga verksamheter är:

Anställda inom offentliga verksamheter har genom ökad kunskap och lämpliga arbetssätt fått bättre förutsättningar att motverka rasism och diskriminering och främja alla människors lika värde.

Åtgärder:

- Forum för levande historia ska erbjuda fortbildning och kunskapshöjande insatser om olika former av rasism i historien och i dag till skolans personal och andra relevanta yrkesgrupper inom offentlig verksamhet.
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhälles-

frågor ska genomföra insatser som ska bidra till att förebygga och motverka rasism mot samer. Insatserna ska ge kommuner och regioner stärkta förutsättningar att förebygga och motverka rasism mot samer bl.a. genom ökad kunskap om det samiska folket, deras livsvillkor, kultur och historia och rättigheter som urfolk. Fokus ska ligga på att motverka rasism och fördomar bland unga. Regeringen kommer att överväga behov av ytterligare åtgärder utifrån slutredovisningen av uppdraget.

- Socialstyrelsen ska sprida kunskapsstöd för att motverka förekomsten av rasism och främja allas lika rättigheter och möjligheter inom hälso- och sjukvården och bidra till en jämlik vård. I uppdraget ingår att redogöra för i vilken utsträckning kunskapsstödet har spridits till målgruppen och, i den mån det är möjligt, hur det har kunnat omsättas och förankras i hälso- och sjukvårdspersonalens vardagliga arbete.
- Socialstyrelsen ska genomföra kunskaps- höjande insatser för att motverka rasism inom hälso- och sjukvården, tandvården och socialtjänsten. I uppdraget ingår bl.a. att sammanställa kunskap om på vilket sätt rasistiska föreställningar kommer till uttryck och påverkar personal, patienter och brukare inom olika verksamheter i hälso- och sjukvården, tandvården och socialtjänsten. De kunskaps- höjande insatserna ska, när det bedöms lämpligt, genomföras på ett verksamhetsnära sätt med utgångspunkt i kunskapssammanställningen.
- Regeringen avser att bereda ett lagförslag om utökat skydd mot diskriminering när det gäller offentliga verksamheter.

Arbetsliv

Rasism och diskriminering ska inte påverka människors möjligheter till förvärvsarbete eller till en god arbetsmiljö och goda arbetsvillkor.

Delmålet för fokusområde Arbetsliv är:

Arbetsgivare, förtroendevalda och andra aktörer på arbetsmarknaden har fått bättre kunskap, kompetens och arbetssätt för att kunna förebygga och motverka rasism och diskriminering i arbetslivet.

Åtgärder:

- Diskrimineringsombudsmannen ska vidta särskilda insatser för att stärka arbetsgivares förebyggande och främjande arbete för att inom verksamheten motverka diskriminering och på annat sätt verka för lika rättigheter och möjligheter oavsett etnisk tillhörighet och religion. I uppdraget ingår att granska arbetsgivares förebyggande arbete mot diskriminering och för lika rättigheter och möjligheter, så kallade aktiva åtgärder, och utveckla och sprida kunskapsstöd på området riktat till arbetsgivare, t.ex. i form av en vägledning.
- Arbetsmiljöverket ska genomföra kunskaps- och främjande insatser för att främja arbetet med att förebygga och motverka rasism i arbetsmiljön. Insatserna ska bidra till att öka kunskapen hos arbetsgivare och andra relevanta aktörer om kraven i arbetsmiljölagen (1977:1160) på att förebygga kränkande särbehandling, med särskilt fokus på kränkningar med rasistiska förtecken.
- Myndigheten för arbetsmiljökunskap ska inhämta och sammanställa kunskap om samband mellan vissa grupper utsatthet och arbetsrelaterad stress. Ett särskilt fokus ska

vara kunskap om arbetsmiljö och vilken betydelse utsatthet till följd av etnisk tillhörighet, hudfärg och religion eller annan trosuppfattning kan ha för individens hälsa. I och med en förstärkning av uppdraget ska myndigheten skapa förutsättningar för att framtagna kunskaper också kommer till användning.

Uppföljning och indikatorer

Forum för levande historia ska ansvara för uppföljningen av arbetet med handlingsplanen. Det innebär att myndigheten bl.a. ska sammanställa resultatet av arbetet i en årlig redovisning till regeringen. I arbetet ingår att ta fram ett uppföljningssystem som bl.a. inkluderar indikatorer för att kunna analysera resultatet av arbetet i förhållande till handlingsplanens mål. Myndighetens arbete med handlingsplanen ska slutredovisas år 2029.

Utvärdering

Regeringen avser att om fem år låta genomföra en extern utvärdering av det samlade arbetet med handlingsplanen och dess mål. Utvärderingen kommer att utgöra ett viktigt komplement till Forum för levande historias slutredovisning av arbetet. Den ska också ligga till grund för en bedömning av hur det fortsatta arbetet ska bedrivas och om handlingsplanen är ett ändamålsenligt verktyg för att uppnå det övergripande målet om ett samhälle fritt från rasism.

Regeringskansliet

Växel: 08-405 10 00

www.regeringen.se